

همایش علمی-پژوهشی مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار

((با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه فرهنگیان، آموزش و پرورش، بنیاد شهید و امور ایثارگران، سازمان ارشاد اسلامی، سازمان شهرداری (استان کرمانشاه) مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (استان تهران) و ...))

سردبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در ۸ پایگاه ملی و بین المللی)

تاریخ برگزاری همایش: ۱۱ اسفند ۱۴۰۱ شماره مقاله: ۱۲/۹۸۰۰ رده بندی کنگره: ح ۲۴/۱۰۴

بررسی و تحلیل آسیب های اجتماعی دانش آموزان و نقش

کلیدی سیستم آموزشی و معلم در راستای کاهش این معضل

لیلا منصوری

آموزگار ابتدایی استان همدان شهرستان ملایر

چکیده:

نکته‌ای که بسیاری از کارشناسان بر آن تاکید دارند اهمیت نقش آموزش و پرورش در بخش پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی است، وظیفه‌ای که به گفته متخصصان نقد بسیاری به کم‌کاری‌های آموزش و پرورش در این حوزه وارد است. آموزش و پرورش گسترده‌ترین دستگاه فرهنگی کشور است که به طور مستقیم جمعیتی بزرگ را تحت پوشش قرار داده است. ضمن آنکه این مجموعه ابزارهای لازم برای تنظیم و یا کنترل آسیب‌های اجتماعی را دارد و می‌تواند از ساعاتی که دانش آموزان در مدرسه حضور دارند استفاده کرده و برای مقابله با آسیب‌ها برنامه‌ریزی کند. آموزش و پرورش می‌تواند پدر و مادرها را در قالب انجمن اولیا و مربیان جمع کند و برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی فرزندان‌شان، آگاه‌سازی داشته باشد. در این باره اما مدیرکل دفتر مراقبت در برابر آسیب‌های اجتماعی معتقد است که پیش‌گیری اولیه رویکرد اصلی آموزش و پرورش در مدیریت آسیب‌های اجتماعی است. وزارت آموزش و پرورش، در جهت مدیریت آسیب‌های اجتماعی، برنامه‌های مختلفی را در سطح مدارس اجرا می‌کند که محور و رویکرد آن‌ها، پیشگیری اولیه است که در قالب‌های متنوع آموزشی، فرهنگی و ترویجی، از قبیل کارگاه‌های آموزشی، جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، محصولات فرهنگی- آموزشی، طراحی و به اجرا در می‌آید. در مقاله حاضر قصد داریم نقش آموزش و پرورش در کنترل آسیب‌های اجتماعی دانش آموزان بپردازیم. و به ارائه راهکارها و راه حل‌های مورد نیاز در رفع آسیب‌ها بپردازیم.

واژه های کلیدی: آموزش و پرورش ، کنترل ، آسیب های اجتماعی ، دانش آموزان

بخش اول: مقدمه

مدرسه به عنوان یک محیط آموزشی اگر نتواند وظایف تربیتی خود را به نحو مطلوب انجام دهد و فاقد توجه به وظایف علمی و اجتماعی خود و بی‌علاقگی نسبت به درک نیازهای روحی نوجوان، فقط به آموزش کلیشه‌ای صرف بپردازد قطعاً به پایگاهی برای کج‌روی و انحراف دانش آموزان تبدیل خواهد شد. از این رو مسئولان آموزشی باید به نوجوان آموزش دهند که چگونه با واقعیت‌ها روبرو شوند. موسسات آموزشی نقش موثری در بهداشت روانی و فراهم آوردن محیطی سالم در جهت رشد فکری و شکوفایی اندیشه‌ها دارند که برای ایفای چنین نقشی معلمان و مسئولان مدارس باید از سلامت روانی کافی برخوردار باشند. به همین دلیل باید از همکاری و همفکری اولیای کودکان، خود بچه‌ها و مسئولان مدارس به صورت مشترک استفاده شود و در هر واحد آموزشی یک شورا و یا انجمن برای بررسی و برنامه‌ریزی مسائل تربیتی و فکری دانش آموزان آن مدرسه تشکیل شود تا به موقع و به جا پیش‌گیری‌های لازم به عمل آید. دانش آموزان با موضوعات مختلفی همچون گروه‌های خلافکار، خشونت، مصرف الکل، دارو و مواد مخدر، مشکلات جنسی و دیگر رفتارهای پرخطر و بالقوه آسیب‌زا درگیر هستند. علاوه بر این دانش آموزان در زندگی روزمره با استرس‌زاهای محیطی مانند از دست دادن والدین در اثر طلاق، خشونت خانواده، مصرف یا سوء مصرف الکل و مواد مخدر توسط والدین یا یکی از اعضای خانواده، آزار جسمی و جنسی و طردشدگی مواجه هستند. هدف عمده مداخله‌های مبتنی برمدرسه فراهم آوردن موقعیت و تجاربی است که در بستر آن توانایی‌ها و شایستگی‌های مقابله‌ای و مدیریتی کودکان در مواجهه با پیچیدگی‌های محیط و شرایط نامساعد زندگی روزمره افزایش یابد. برنامه‌های نوین بهداشت روان و مداخلات پیشگیرانه مدرسه‌محور به نتایج متنوعی از قبیل افزایش حضور در مدرسه، بهبود عملکرد تحصیلی، کاهش ترک تحصیل و کاهش رفتارهای ضد اجتماعی و مصرف دارو، الکل و مواد منجر می‌شوند. در واقع می‌توان چنین استنباط نمود که ریشه اغلب آسیب‌پذیری‌های اجتماعی دانش آموزان را باید در عدم آشنایی کافی آنها با مهارت‌های اجتماعی دانست؛ به طوری که نقطه کوری در رشد شخصیت دلخواه و اجتماعی جوانان وجود دارد و آن این است که متأسفانه جوانان امروز خود را نشناخته‌اند و به توان و قدرت فراوان خود باور ندارند، به علاوه از شرایط

و موقعیت اجتماعی خود آگاهی ندارند. بنابراین بررسی نقش آموزش مهارت‌های اجتماعی در کاهش آسیب‌های اجتماعی در مدارس ضروری است.

بخش دوم: آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی

در عصر ما (دنیای جدید و مدرن) آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی و به تبع آن دغدغه‌های انسان‌ها نیز تغییر یافته است. روزگاری در میان جوامع گذشته برخی پدیده‌های اجتماعی نظیر خودکشی، اعتیاد و ... یا چندان مسأله اجتماعی و وضعیت حادی تلقی نمی‌شدند و یا انحرافات نظیر جرایم سایبری و رایانه‌ای، هرزه‌نگاری و ... وجود نداشت. دنیای جدید و مدرن علی‌رغم همه مواهب و امکانات و برخورداری‌ها، دارای کژوی و آسیب‌های فراوانی است که ذهن دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و آسیب‌شناسان اجتماعی را (به‌طور اخص) و ذهن اولیا و خانواده‌ها را (به‌طور اعم) به خود مشغول کرده است. تا زمانی که ابعاد و جنبه‌های مختلف یک آسیب اجتماعی را به خوبی شناسیم و مطالعات تجربی و نظری آن را ندانیم، برخورد و واکنش مناسب نسبت به آن دشوار خواهد بود. در یک تعریف مقدماتی می‌توان آسیب اجتماعی را این‌گونه تعریف کرد: «به هر نوع عمل فردی و یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عام عمل جمعی جامعه محل فعالیت کنشگر، قرار نمی‌گیرد لذا با منع قانونی و قبح اخلاقی و اجتماعی مواجه می‌گردد.» (عبدالهی، ۱۳۹۰: ۱۸) آسیب‌های اجتماعی به مفهوم رفتار ری است که به طریقی با انتظا رهای مشترک اعضای یک جامعه سازگار ری ندارد و بیشتر افراد آن را ناپسند و نادرست می‌دانند در واقع هر جامعه از اعضای خود انتظا ر دارد از ارزشها و هنجا رها تبعیت کنند اما همواره عده ای راههای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در مدارس پیدا می‌شوند که پا ری از این ارزشها و هنجا رها را رعایت نمی‌کنند، جامعه افرادی که هماهنگ و همساز با ارزشها و هنجا رها باشند سازگار یا هم‌نوا و اشخاصی را که برخلاف آنها رفتار می‌کنند سازگار یا نا هم‌نوا می‌خواند از میان افراد ناهنجار کسی که رفتار ناهنجار رش زودگذر نباشد و دیر گاهی دوام آورد، کجرو یا منحرف نامیده می‌شود و رفتار او را انحراف اجتماعی یا آسیب اجتماعی می‌خوانند. جامعه شناسی و جرم شناسی متوجه آن دسته از نقض هنجا رهاست که توسط عده ی زیادی از مردم گناه تلقی می‌گردد از این رو انحراف یا آسیب اجتماعی به رفتارهایی اطلاق می‌گردد که هنجا رهای اجتماعی را نقض کرده و در نتیجه از نظر تعداد بسیار ری از مردم قابل نکوهش است. گسترش روز افزون آسیب‌های اجتماعی (ترک تحصیل، فرار از

مدرسه، اعتیاد، سرقت، تشکیل گروههای معا رض و وندالیسم و... به ویژه در سال های اخیر در بین دانش آموزان و همچنین شیوع مفسده های آشکار و پنهان، افزایش قابل توجه بزهکاری ها و کزروی های اجتماعی و آلودگی به مواد مخدر، به ویژه در میان جوانان و نوجوانان جا معه مستلزم تعمق و چاره اندیشی اساسی است.

بخش سوم: اهمیت مسئله

نهاد آموزش و پرورش در کنار چهار نهاد دیگر (دین، خانواده، اقتصاد و سیاست) پنج نهاد اصلی و عمده در هر جامعه ای محسوب می شوند. در این میان نهاد آموزش و پرورش رسالت خطیر انتقال فرهنگ، معارف و دانش ها و نیز ارزش های دینی و اخلاقی و معنوی و نیز آموزش مهارتهای زندگی اجتماعی را به نسل های مختلف را در یک فرایند بلند مدت بر عهده دارد. در طی این فرایند این نهاد ممکن است با چالش های درونی و بیرونی متعددی مواجه شود. یکی از این چالش ها، آسیب های اجتماعی است. طرح مسأله آسیب های اجتماعی و ضرورت پیشگیری از آن امری اجتناب ناپذیر، عقلانی، منطقی و آیند نگرانه است و مجموعه فرهنگیان اعم از کارشناسان، معلمان، مشاوران و مربیان و... نمی توانند نسبت به این موضوع بی تفاوت باشند. لذا ضرورت فراوانی وجود دارد که به امر آسیب های اجتماعی و پیشگیری از آن با نگاهی علمی، پژوهشی، دلسوزانه پرداخته شود. مطالعه آسیب های اجتماعی اعم از نابهنجاریها و انحرافات اجتماعی یکی از مهمترین موضوعات مورد بحث جا معه شناسی است. اگر چه مساله نابهنجاری ا مری نسبی است و از جا معه ای به جا معه دیگر متفاوت است. اما آنچه که در این مبحث مطرح می باشد این است که چه عواملی آسیب های اجتماعی را کاهش یا افزایش می دهد و به بیانی دیگر چگونه می توان آسیب های اجتماعی را در بین دانش آموزان کنترل نمود؟

باید بپذیریم آموزش و پرورش به عنوان اصلی ترین نهاد اجتماعی بیشترین تاثیر تربیتی را بر روی یکایک افراد جامعه دارد به شرطی که به موقع و به جا، بتواند کارکرد جامعه پذیری و در کنار آن پیش گیری از آسیب های اجتماعی را فاقد هیچ وقفه و خللی به شکلی مطلوب و مناسب به انجام رساند.

در مورد آسیب ها و انحرافات اجتماعی نباید نگاه تک بعدی و تک علتی داشت. چرا که یک پدیده اجتماعی معلول چندین علت و عوامل متعدد است گرچه ممکن است سهم و نقش یک علت بیشتر از بقیه

علل باشد. به نظر می‌رسد با توجه به شرایط امروزین جامعه ما مهم‌ترین مخاطرات و آسیب‌های اجتماعی جدی که دانش‌آموزان و نسل نوجوان و جوان ما را تهدید می‌کنند عبارتند از :

بخش چهارم: آسیب‌های اجتماعی و چالش در مدارس

اعتیاد به سیگار

اعتیاد به مواد مخدر به ویژه مخدرهای صنعتی؛

مصرف مشروبات الکلی؛

پیامدهای منفی ازدواج زودهنگام دختران شاغل به تحصیل در آموزشگاه‌های عادی روزانه؛

مخاطرات مربوط به فضای سایبری و مجازی و شبکه اینترنت؛

خسونت، پرخاشگری و نزاع؛

مخاطرات مربوط به بروز و ظهور فرقه‌های انحرافی دینی و عرفان‌های کاذب؛

اقدام به خودکشی.

بخش پنجم: راه کارها و پیشنهادات

برخی از این آسیب‌ها نو پدید هستند مانند (مخاطرات دنیای مجازی و اینترنت) و برخی چندین دهه وجود داشته است (مانند مصرف سیگار)؛ برخی آسیب‌ها در همه سال‌های تحصیلی وجود دارند (خسونت و پرخاشگری) و برخی مربوط به یک مقطع خاص یا جنس خاص هستند. با توجه به تقدم پیشگیری بر درمان، راه حل‌های پیشنهادی (برخی راه کارها مشخصاً در مورد یک آسیب است و برخی دیگر به چند آسیب مربوط می‌شود) بدین شرح ارائه می‌شود:

تشکیل و تقویت کارگروه ویژه و تخصصی «کمیته پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و سوء مصرف مواد» در ادارات آموزش و پرورش.

را محل های قهری، خشونت آمیز و برخوردهای تند شاید در نگاه اول مفید باشند اما فقط صورت مسئله را پاک می کنند. در حالی که این آسیب ها باید به شکل اساسی شناخته شوند، از نظر سن، جنس و مقطع تحصیلی تفکیک شوند تا تصمیمات کارشناسانه اتخاذ گردد.

کمک گرفتن از معاونت پژوهشی ادارات آموزش و پرورش یا مراکز دانشگاهی و انجام یک پژوهش گسترده و علمی با در نظر گرفتن متغیرهای مختلف؛ تا ابعاد، عمق و وسعت هر آسیب به طور جدی و به استناد آمار و اطلاعات لازم شناسایی شود.

تأکید بر نماز؛ پژوهش های ما نشان می دهد که نماز نقش مؤثر و بازدارنده ای در مورد آسیب ها و مخاطرات اجتماعی دارد. چرا که خداوند متعال در قرآن کریم (آیه ۴۵ سوره عنکبوت) می فرماید: «همانا نماز، اهل نماز را از بدی ها و منکرها باز می دارد».

حضور ائمه جماعات و نیز طلبه های خوش فکر و صاحب نظر حوزه های علمیه در مدارس و آموزشگاه ها و اختصاص وقت مفید و کافی به آن ها برای پاسخ گویی به شبهات دانش آموزان در مواردی نظیر فرقه های نوپدید دینی، عرفان های کاذب و متأسفانه برخی مدیران مدارس ما حاضر نیستند که یک جلسه از درس زبان یا هندسه دانش آموزان کسر شود و به تأثیرات مخرب فضای مجازی و اینترنت پرداخته شود! اگر دانش آموزی فرمول های ریاضی را به خوبی یاد نگرفت فقط لطمه آموزشی می بیند ولی اگر در حوزه آسیب های اجتماعی لطمه اخلاقی، فکری و دینی بخورد چه کسی پاسخگوست؟

مساعادت و همکاری «دایره آموزش نیروی انسانی» در برگزاری کلاس های آموزش ضمن خدمت با عنوان «آسیب های اجتماعی مبتلا به در آموزش و پرورش و راهکارهای مقابله با آن». متأسفانه بیشترین حجم کلاس های آموزش ضمن خدمت ما یا در مورد کتب جدید التألیف است یا موارد مشابه. به راستی از زمان ظهور پدیده اینترنت و نرم افزارهای چند رسانه ای و رسانه های چند منظوره و گسترش و عمومیت آن در بین دانش آموزان و نوجوانان، تا کنون چند کلاس و چند ساعت آموزش متناسب با آن برای معلمان برگزار شده است؟ معلمی که عمق آسیب و راهکارهای مقابله با آن را نداند چگونه می تواند در کلاس از آسیب های اجتماعی سخن بگوید؟ پس لزوم برگزاری چنین دوره های آموزشی به شدت ضرورت دارد.

آموزش لازم به معلمان در مورد برخورد آنی با دانش آموزان در معرض آسیب های اجتماعی. گاهی اوقات روش برخورد غلط و قهری فقط صورت مسأله را پاک می کند. مثلاً معلمی در حین تدریس متوجه رفتار مشکوک دانش آموزی می شود که به طور مخفیانه مشغول تماشای یک ویدئو مستهجن در گوشی موبایل خود است. عصبانیت شدید معلم، تنبیه بدنی، گرفتن گوشی و تحویل دادن به مدرسه و تهدید کردن و اخراج و یا ترک تحصیل وی فقط صورت مسأله را پاک می کند آیا وقتی وی اخراج شد و یا ترک تحصیل کرد دیگر چنین تصاویری را مشاهده نمی کند. لذا معلم باید با راهکاری صحیح ضمن حفظ حرمت و شخصیت وی در برابر دیگر دانش آموزان و صحبت خصوصی و دوستانه با وی یا ارجاع او به مشاور و... عمل کند.

دعوت از مشاورین آگاه و روانشناسان خبره برای حضور در مدارس و اختصاص وقت مفید و تجهیزات آموزشی، کامپیوتر، ویدئو پروژکشن و... به آن ها برای برگزاری جلسات مشاوره های شان.

برگزاری کلاس های آموزشی و کارگاهی (work shop) با حضور مشاوران و کارشناسان برای اولیا و انجمن های اولیا و مربیان. (اولیا را فقط برای پول و کمک های مالی به مدرسه دعوت نکنیم!) این موضوع را به آنان تفهیم کنیم که مسایل مهم تری وجود دارد که آن ها باید بیابند و از آن آگاه شوند. آشنایی والدین با مخاطرات فضای مجازی، داشتن رفتار دوستانه با فرزندانشان، چگونگی نظارت بر استفاده فرزندانشان از رسانه های ارتباطی چند منظوره، مخاطرات ماهواره و... می تواند از رؤس آموزش چنین کارگاه های آموزشی باشد.

شناسایی افراد مبتلا به یا در معرض آسیب های ذکر شده و ارجاع آنان به مشاوره خاص و فردی و مراجع ذیصلاح؛ البته با حفظ حرمت و کرامت آنان، و رعایت اصول حراستی، اخلاقی و نهن روشی.

معلمان و دبیران در جلسات مداوم در طول سال به بحث آسیب های و مخاطرات اجتماعی پیش روی دانش آموزان بپردازند و در این مورد از زیر بار مسئولیت شانه خالی نکنند. بسیاری از ما گمان می کنیم رسالت ما آموزش و تعلیم است و امر تربیت و پرورش برعهده معلمان دینی و پرورشی است. آیا با منطق جور درمی آید از ۳۰ ساعت برنامه آموزشی هفتگی، ۲۸ ساعت به آموزش و ۲ ساعت به پرورش اختصاص یابد. باید بپذیریم که تربیت مقدم بر تعلیم است و پرورش بر آموزش اولویت دارد. تأکید شدید بر آموزش

موجب رشد تک بعدی (دانش) در بین فراگیران می شود در حالی که پرورشی با پرورش روح و روان آنان و انتقال مهارت های زندگی اجتماعی و رشد و پرورش یک شهروند اخلاقی سروکار دارد. یادگیری مهارت های زندگی مهم تر از یادگیری فرمول ها، ابیات و ... است. فعال سازی مشاوران مدارس؛ متأسفانه برخی از مشاوران مدارس یا دارای مدرک غیرمرتبط هستند یا در مدارس حضور فعال و مثبتی ندارند یا فقط به مشاوره آموزشی و تحصیلی و انتخاب رشته می پردازند. مشاوران ضمن اینکه باید در ساعات موظف به طور تمام وقت در اتاق اختصاصی خود (نه دفتر مدیر و معاونین) حضور یابند و دلسوزانه به مسایل و مشکلات دانش آموزانی که در معرض این گونه آسیب ها قرار دارند و شناسایی دانش آموزان مستعد این گونه آسیب ها، توجه کنند و در هر مورد ویژه، راهکار ویژه ارائه دهند. گوشزد کردن خطرات استفاده از سیگار برای نوجوانان و جوانان. (خطرات جسمی، اجتماعی و...) این امر فقط برعهده معاونان پرورشی مربیان و معلمان امور تربیتی نیست. چه بسا سخنان دبیر ریاضی مؤثرتر از نصایح معلم پرورشی باشد. ایجاد فضای گفتگو و پرهیز از سخنرانی های طولانی، بحث ها یک طرفه و نصیحت کنندگی و آمریت. به طوری که دانش آموز آسیب دیده یا در معرض آسیب، دلسوزی را در حرف های گوینده احساس کند. حضور کارشناسان مبارزه با مواد مخدر و نیروی انتظامی در مدارس و ایجاد یک فضای صمیمی و گفتگویی برای آگاه کردن دانش آموزان از پیامدها و خطرات و آسیب های مواد مخدر و مشروبات الکلی و

آموزش مهارت های کنترل خشم. عامل اصلی که دانش آموزان با بروز کوچک ترین عصبانیت نسبت به دیگر دانش آموزان یا افراد جامعه به خشونت متوسل می شوند این است که مهارت های کنترل خشم (که بخش مهمی از مهارت های زندگیست) را نمی دانند.

آگاهی دادن به اولیا خصوصاً مادران که ازدواج زودهنگام دخترانشان در سن ۱۲ و ۱۳ سالگی پیامدهای منفی فراوانی به همراه دارد. از آنجا که این کار یک امر فرهنگی است و به فرهنگ و قومیت آن خانواده مرتبط است، شاید در کوتاه مدت به نتیجه نرسد. ولی در موارد اتفاق افتاده باید از مدیران خواست که در همان ابتدای سال به والدین تأکید شدید کنند که در صورت رخدادن امر ازدواج برای دخترن کم سن و سالشان به مخفی کاری روی نیاورند و سریعاً مراتب را به مدرسه گزارش دهند. مدرسه نیز به توجه به وجود مدارس شبانه دختران بزرگسال، موارد مشخص شده را به این گونه مدارس ارجاع دهد. (گرچه

حضور یک دختر بچه ۱۲ ساله تازه متأهل در کنار یک زن متأهل ۳۰ ساله نیز خالی از آسیب و خطر نیست. با این حال مخاطرات آن کمتر از حضور این نو متأهلان در مدارس عادی روزانه است).

در مورد اقدام به خودکشی علی‌رغم اینکه آمار چندان دقیق و شفاف در دسترس نیست، باید برخی افراد آسیب‌پذیر این حوزه (نظیر کسانی که دچار شوک عاطفی شده‌اند، افراد مایوس و گوشه گیر و منزوی و... را شناسایی و شرایط را برای بازیابی و بازگشت مجدد آنها به شرایط عادی فراهم کرد. در مورد اقدام به خودکشی ضمن بیان پیامدهای منفی خودکشی و قبیح بودن و گناه بودن این امر و ضمن رعایت جمیع جوانب و احتیاط کامل، و آگاهی دادن به خانواده‌ها، پیامدهای منفی اجتماعی خودکشی نظیر بی اعتباری و به خطر افتادن آبرو حیثت فرد و خانواده، از دست دادن بخت ازدواج (مثلاً چه کسی حاضر است در آینده با فردی که سابقه اقدام به خودکشی دارد ازدواج کند؟) و از دست دادن بخت اشتغال، تغییر چهره و از بین رفتن زیبایی صورت، از دست دادن دوستان صمیمی و نزدیک، طرد اجتماعی و... مطرح بشود.

بند اول: نقش آموزش و پرورش در پیشگیری از آسیب های اجتماعی

پیشگیری اولیه به این معناست که تلاش کنیم مهارت‌ها و توانمندی‌های کودکان و نوجوانان را برای مراقبت از خود در برابر رفتارهای پرخطر و آسیب‌های اجتماعی ارتقاء بدهیم. یکی از ضرورت‌های مهم برای تکمیل رویکرد پیشگیری اولیه برای محافظت و مراقبت از کودکان و نوجوانان، استقرار نظام مراقبت اجتماعی از کودکان و نوجوانان به ویژه نوجوانان در معرض خطر و پرخطر است و برای تحقق این موضوع همکاری دستگاه‌های فرهنگی و اجتماعی، خانواده‌ها و رسانه‌ها با وزارت آموزش و پرورش در جهت گسترش خدمات پیشگیرانه و مراقبتی در سطح مدارس دارای اهمیت زیادی است.

توجه به مهارت‌های اجتماعی در برنامه ریزی درسی، نشان دادن تاثیرات مخرب دوستان نالایق و ناشایست و چگونگی قطع ارتباط با آنان، آموزش مهارت‌های زندگی نظیر دوست‌یابی و خودشناسی و کشف خود در محتوای آموزشی، اجازه‌ی ابراز وجود به دانش آموزان از طریق دادن مسئولیت و استفاده از دیدگاه‌های آنان در مدرسه، تقویت عزت نفس و احترام دانش آموزان توسط معلم، تقویت ارزشهای دینی دانش آموزان توسط معلمان، تقویت ارزشهای دینی در خانواده، آموزش نه گفتن از کودکی در خانواده‌ها از

طریق اهمیت دادن به اظهار نظر وی و شروع از موارد کوچک و غیر مهم؛ جزو مواردی هستند که باید به دانش آموزان آموزش داده شوند.

دهه ۸۰ نقطه انفجار آسیب های اجتماعی است و ما نمی توانیم از کاهش یا برطرف کردن این آسیب ها صحبت کنیم، زیرا چنین کاری ممکن نیست و تنها راه چاره کنترل این آسیب هاست. تمام آسیب های اجتماعی میل به گسترش دارند که اگر در شکل ساختاری به صورت جدی قصد پیشگیری داشته باشیم، شاید تا حدودی موفق شویم. بنا بر این انجام هرگونه برنامه ریزی و فعالیت در راستای کاهش آسیب های اجتماعی در بین نوجوانان جامعه از چند جهت ضروری است چرا که از یک طرف با کاهش آسیب های اجتماعی، ضریب امنیت اجتماعی بالا رفته، از طرف دیگر سرمایه ای که به دلیل افت تحصیلی و فرار از مدرسه هزینه می شود، کاهش می یابد، هزینه هایی که صرف ایجاد امنیت در جامعه می گردد در امر آموزش و تعالی فرهنگی جامعه صرف می شود، پس می طلبد تا در راستای شناخت عوا مل کنترل کننده و کاهش دهنده آسیب های اجتماعی تلاش بیشتری کنیم.

به طور کلی دو نوع نگرش نسبت به آسیب های اجتماعی وجود دارد: یک نگرش که عمدتاً متوجه چگونگی جرایم و نفس بزه های اجتماعی، شیوع، گستردگی، عمق، شدت و آثار ناصواب آن است. صاحبان چنین نگرشی، بیشترین هم خود را در جهت وضع قوانین گوناگون، ساخت زندان، مبارزه با کزروی ها و بالطبع مبارزات مجرمان، به خصوص از طریق زندان صرف می کنند. نگرش دیگر معطوف به خصیصه ها و توانایی های اجتماعی فرد بزهکار است که مرتکب جرم می شود. در واقع در این نوع نگرش محور توجه، انسان هایی اند که به رغم مشابهت فراوان با بسیاری از همسالان خود از نظر شرایط اقتصادی - اجتماعی، به علل خاصی (عدم آشنایی کافی با مهارت های اجتماعی) دچار آسیب پذیری اجتماعی می گردند؛ صاحبان چنین نگرشی دوست دارند تمام اندیشه و تلاش خود را متوجه شناخت عوا مل پدید آیی رفتارهای آسیب زا نمایند و راه حل مسئله را در آموزش و ارتقای سطح آگاهی مهارت ها و انطباق پذیری اجتماعی فرد می دانند.

بند دوم : راههای پیشگیری از آسیب های اجتماعی در مدارس

بر اساس دو نوع نگرش فوق الذکر می توان دو راه حل برای مسئله (کاهش آسیب های اجتماعی) مطرح نمود : راه حل اول که اصطلاحاً می توان آن را حل کوتاه مدت ،سطحی و سخت افزاری نامید،به موازادی چون ساخت زندان ،استخدام پلیس بیشتر،تشدید مجازات مجرمان و... به منظور مبارزه با مجرمان تاکید دارد در حالی که راه حل دوم در مقابل راه حل اول قرار دارد و اصطلاحاً راه حل درازمدت ،ریشه ای و نرم افزاری نامیده می شود به عواملی چون فرهنگ سازی ،اجتماعی کردن ،درونی نمودن ارزشها و هنجارهای جامعه از طریق آموزش مهارت های اجتماعی تاکید دارد.

در واقع می توان چنین استنباط نمود که ریشه ی اغلب آسیب پذیری های اجتماعی دانش آموزان را باید در عدم آشنایی کافی آنها با مهارت های اجتماعی دانست ؛به طوری که نقطه ی کوری در رشد شخصیت دلخواه و اجتماعی جوانان وجود دارد وآن این است که متاسفانه جوانان امروز خود را نشناخته اند وبه توان و قدرت فراوان خود باور ندارند،به علاوه از شرایط وموقعیت اجتماعی خود آگاهی ندارند. مع الوصف بررسی نقش آموزش مهارت های اجتماعی در کاهش آسیب های اجتماعی در مدارس ضروری است.

بند سوم: راههای ارتقای مهارت های اجتماعی دانش آموزان

-توجه به مهارتهای اجتماعی در برنامه ریزی درسی

- نشان دادن تاثیرات مخرب دوستان نالایق و ناشایست و چگونگی قطع ارتباط با آنان

- آموزش مهارت های زندگی نظیر دوست یابی و خود شناسی و کشف خود در محتوای آموزشی

- اجازهی ابراز وجود به دانش آموزان از طریق دادن مسئولیت و استفاده از دیدگاههای آنان در مدرسه

- تقویت عزت نفس و احترام دانش آموزان توسط معلم

- تقویت ارزشهای دینی دانش آموزان توسط معلمان

- تقویت ارزشهای دینی در خانواده

— آموزش نه گفتن از کودکی در خانواده ها از طریق اهمیت دادن به اظهار نظر وی و شروع از موارد کوچک و غیرمهم.

در دو سال گذشته به ویژه سال تحصیلی جاری به دلیل اتفاقاتی که در چند مدرسه روی داد توجه‌ها به نقش و سهم آموزش و پرورش و مدارس در زمینه ایجاد یا پیشگیری و درمان آسیب‌های اجتماعی بیش از گذشته جلب شد. در آخرین رویداد غم‌انگیز و متاثرکننده خودکشی دختر نوجوان تیزهوش در مدرسه فرزندان تهران بود که به دلیل قرار گرفتن در پایتخت بیش از سایر موارد واکنش‌ها را برانگیخت. گروه صفحه مدرسه اعتماد که فراتر از اخبار، سوژه‌ها و مسائل حوزه آموزش و پرورش را پی می‌گیرد پس از چند هفته و به دنبال فروکش کردن هیاهوی خبری پس از رصد کردن ابعاد این سوژه خاص، بر آن شد تا موضوع را ریشه‌ای‌تر و کلان‌تر مورد توجه قرار دهد چرا که به نظر می‌رسد خودکشی دانش‌آموزان، حمله دانش‌آموز به معلم و قتل او، درگیری والدین با معلمان، تنبیه بدنی دانش‌آموزان، اعتیاد دانش‌آموزان به مواد مخدر، فرار از مدرسه و ده‌ها آسیب اجتماعی دیگر وجوه اشتراکی دارند که در ذیل رویکردهای درست و علمی و کارشناسانه باید مورد بررسی قرار گیرند. واکنش‌های فراقانونانه، غیرمسئولانه، دلسوزانه، احساسی، منحرفانه و غیرحرفه‌ای و غیرعلمی نه تنها گره‌ای از مشکلات نمی‌گشاید بلکه بر این کلاف سردرگم می‌افزاید و گره‌ها را کورتر و غیرقابل گشایش می‌کند. کشاندن موضوع تخصصی به حوزه عمومی و غیرتخصصی راه اشتباهی است که گاهی برخی آن را ابزاری می‌سازند برای انتقام‌گیری و برخی هم بهانه‌ای می‌کنند برای عقده‌گشایی، در حالی که آسیب‌های اجتماعی نیازمند هوشیاری عمومی و برخورد علمی و کارشناسانه و مسئولانه است. با این رویکرد بررسی اجمالی خواهیم داشت پیرامون آسیب‌های اجتماعی و نقش و سهم آموزش و پرورش.

بند چهارم: ریشه مشکلات را باید در خانواده جست و جو کرد:

باقرنژاد، یکی از مشاوران شاغل در مدارس آموزش و پرورش آذربایجان شرقی در نقدی به یک دیدگاه مطرح شده نکاتی را متذکر می‌شود که به جهت نگرستن از زاویه نگاه یک مشاور قابل تأمل است. ایشان می‌نویسد: اول اینکه دانش‌آموزان بیشترین وقت خود را با والدین و خانواده خود سپری می‌کنند و

تاثیر بیشتر را از خانواده خود می‌گیرند، اضطراب و استرسی که در جامعه وجود دارد و توقع بی‌جای خانواده‌ها از دانش‌آموزان مشکل را مضاعف می‌کند.

بند پنجم: آموزش‌های پیشگیری از اعتیاد در مدارس

مدرسه می‌تواند نقش مهمی در سازندگی شخصیت کودکان و نوجوانان و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی همانند آسیب اعتیاد داشته باشد به ویژه هنگامی که والدین در برخورد با فرزندان با شکست مواجهه شده باشند مدارس مسئولیت سنگین تری را به عهده دارند.

در تمام جوامع دنیا نوجوانان آسیب پذیرترین قشر در برابر پدیده مهلک اعتیاد هستند، دوران نوجوانی دورانی پر کشمکش و اغلب دشوار در زندگی هر فردی است وجود شرایط مناسب‌دهشی و تربیتی و فرهنگی و اجتماعی برای گذر از چنین مرحله‌حساسی باعث به وجود آمدن آسیب و بزه اجتماعی نظیر اعتیاد می‌شود، نوجوانان به خاطر خصوصیات نوجوانی آسیب پذیری زیادی دارند.

یک درصد دانش‌آموزان کشور مصرف کننده مواد مخدر هستند که این رقم بالایی است؛ درگیر بودن این قشر با مواد مخدر سخت است و باید جامعه را در برابر این آسیب حفظ کرد، درمان، کاهش آسیب، حمایت اجتماعی و مقابله از موارد مهم در این زمینه است، کارشناسان معتقدند اعتیاد دانش‌آموزان در مدارس مناطق آسیب پذیر و در میان پسران بیشتر شایع است و بیشتر دانش‌آموزان سوم راهنمایی تا پایان دبیرستان به اعتیاد مبتلا هستند.

مدارس، فضاهای کارگری و محله‌ها از کانون‌های اصلی اجرای برنامه‌های پیشگیرانه ستاد مبارزه با مواد مخدراند و دانش‌آموزان مهمترین جامعه هدف برنامه‌های پیشگیرانه ستاد مبارزه با مواد مخدر هستند، آموزش‌های پیشگیرانه در مدارس بسیار تاثیر گذار است.

شناسایی دوست، همکار، همکلاس و نوع ارتباط با آنها و ارتباط والدین با فرزندان در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی از جمله اعتیاد، نقش مهمی دارد.

باید دانست که کشیدن سیگار یا قلیان تفنی دلیل بر اعتیاد دانش آموزان نیست، آسیب های اجتماعی دلایل متفاوتی دارد، استانهای مرزی باید بیشترین دستگیری و کشف مواد مخدر را داشته باشند، اما استان اصفهان جزو استانهایی است که نسبت به بعضی از استانهای مرزی بیشترین دستگیری و کشف مواد مخدر را دارد.

در حوزه فرهنگ سازی سهم آموزش و پرورش یک بخش است و سهم سایر ارگان ها و دستگاه ها در توجیه نوجوان و خانواده بخش دیگر است. طرحی در آموزش و پرورش است بنام مداخلات و حمایت های روانی و اجتماعی ویژه دانش آموزان آسیب دیده و در معرض اعتیاد که هدف این طرح حمایت از دانش آموزان آسیب دیده است، در کل استان حدود ۸۵۰ هزار دانش آموز در ۶ هزار واحد در در ۴۱ منطقه آموزش و پرورش مشغول به تحصیل هستند.

طرح مداخلات و حمایت های روانی و اجتماعی دانش آموزان در معرض خطر با گروه مخاطب دانش آموزان آسیب دیده از دیگر طرح های اجرا شده از سوی اداره مراقبت در برابر آسیب های اجتماعی و طرح فوق با هدف توجه ویژه به دانش آموزان آسیب دیده و ارائه خدمات آموزشی، درمانی و مشاوره ای به آنها و خانواده های مورد نظر صورت می گیرد. یکی از برنامه ها رصد و شناسایی دانش آموزانی در معرض خطر است و در بخش توانمند سازی با ارائه خدمات آموزشی، حمایتی، درمانی و استفاده از مشاورین در این زمینه فعالیت هایی انجام می شود.

نتیجه گیری:

تحلیل این واقعیت اجتماعی نشان می دهد که خانواده اصلی ترین نقش را در تربیت فرزندان دارد به طور کلی خانواده پایه اساسی و سازنده مهمترین بخش اجتماع است و وجود دیگر نظامات اجتماعی بستگی به مشارکت در نظام خانوادگی دارد.

به طور کلی در زمینه علل اعتیاد در بین خانواده، وجود اختلاف بین پدر و مادر، سستی و ضعف در تربیت خانوادگی، عدم سرپرستی نوجوانان به شکل متعارف، رفتار والدین با فرزندان بدون توجه، بدون محبت، خشونت آمیز و طلاق و از هم پاشیدگی خانواده از جمله علل سوق دادن نوجوانان به اعتیاد است.

روانشناسان معتقدند بخش مهمی از فرآیند یادگیری بر پایه دیدن استوار است، کودک می‌بیند و یاد می‌گیرد و خیلی ساده با خود می‌گوید هر وقت بزرگ شدم، این کار را انجام می‌دهم، حال کافی است به سن بلوغ برسد و هیجانات مختلف و هورمون‌های جدید و شگفت‌انگیزی را تجربه کند.

واکاوی این مساله اجتماعی از نگاه دیگر حاکی از آن است که مدرسه می‌تواند نقش مهمی را در سازندگی شخصیت کودکان و نوجوانان داشته باشد به ویژه هنگامی که والدین در برخورد با فرزندان با شکست مواجهه شده باشند مدارس مسئولیت سنگین تری را به عهده دارند، اما آیا محروم از تحصیل دانش آموز و جابجایی او از کلاس درس در این زمینه اثر گذار است. باید دانست که جا به جا کردن دانش آموز در مدرسه یا کلاس یا محروم کردن او از تحصیل همه دارای آیین نامه است و مدیر مدرسه نمی‌تواند در این باره تصمیم بگیرد، بر اساس نوع و تکرار تخلف آیین نامه اجرایی نوع برخورد با دانش آموز را مشخص کرده است و طبق همان آیین نامه و چهارچوب اقدام خاص انجام می‌گیرد. در حوزه آموزش و پرورش در طی چند سال گذشته طرح ها و برنامه های خوبی در حوزه آموزش، مهارت های زندگی و مهارت های اجتماعی شروع شده است، امسال با توجه به فرمایش رهبر معظم انقلاب طرح ملی بنام طرح تقسیم کار برای حدود ۲۰۰ هزار نفر از دانش آموزان در پایه های متفاوت در زمینه آموزشهای مهارت های زندگی را داریم و در استان اصفهان با تعامل و همکاری دستگاه های مختلف در سال ۹۴ حدود ۱۰ درصد پوشش دهی برنامه های آموزشی بوده که خوشبختانه در سال ۹۵ این پوشش دهی ب به ۴۰ درصد افزایش پیدا کرده است.

منابع و مأخذ:

۱. شهبازی، وهاب (۱۳۷۳). «بررسی محتوای کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی و فارسی دوره ابتدائی از نظر انطباق با اهداف راهنمایی شغلی در این دوره از نظر رابرت هاپاک»، دانشگاه تربیت معلم تهران.
۲. حسینیان، سرور (۱۳۸۳). بررسی نقش کتاب‌های درسی در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی در ترغیب دانش آموزان به مطالعه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن.
۳. نصر اصفهانی، احمد رضا؛ مریم فاتحی زاده و فاطمه فتحی (۱۳۸۳). «جایگاه مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز دانش‌آموزان در کتاب‌های درسی عمومی دوره متوسطه». دانشور: رفتار. سال یازدهم - شماره ۹. اسفند ۱۳۸۳.
۴. بورگ و همکاران (۱۹۹۶). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی، ترجمه احمد رضا نصر و همکاران. تهران: انتشارات سمت و دانشگاه شهید بهشتی.
۵. عریضی، حمیدرضا و احمد عابدی (۱۳۸۲). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بر حسب انگیزه پیشرفت. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، سال دوم، شماره ۵، پاییز ۱۳۸۲. ص ۳۰-۵۳.
۶. بیگدلی، زاهد و زویا آبام (۱۳۸۲). عوامل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی و تغییر نگرش دانشجویان کتابداری و روانشناسی بالینی در دانشگاه شهید چمران اهواز. فصلنامه کتابداری. سال ششم، شماره ۲ (پیاپی ۲۲)، تابستان ۱۳۸۲. ج ۶، ش ۲. ص ۴۷-۶۶.
۷. یعقوبی، جعفر؛ علی اصغر میرزایی و اسماعیل کرمی دهکردی (۱۳۸۲). بررسی میزان انعکاس موضوع‌های منابع طبیعی در کتاب‌های درسی. جنگل و مرتع. شماره ۵۹. ص ۳۵-۳۷. تابستان ۱۳۸۲.
۸. رئیس دانا، فرخ لقا (۱۳۷۴). «تحقیق و بررسی محتوای برنامه درسی ریاضی دوره راهنمایی تحصیلی». فصلنامه تعلیم و تربیت. دوره ۱۱ شماره ۱ و ۲. ص ۸۶-۱۰۷. بهار و تابستان ۱۳۷۴. پیاپی ۴۱-۴۲.

۹. شکیبایان، طناز (۱۳۸۵). «بررسی شکل‌گیری هویت ملی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی». پژوهش‌های تربیتی. دوره ۲. شماره ۳ و ۴. بهار-تابستان ۱۳۸۵. ص. ۶۹-۸۴.

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی کرمانشاه

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش

دانشگاه فرهنگیان

موسسه علمی و حقوقی قانون یار
برگزار می کند

پنجمین همایش علمی - پژوهشی

مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام

ارگان ها و سازمان های حامی معنوی برگزاری همایش (در استان کرمانشاه)

دانشگاه فرهنگیان - سازمان ارشاد اسلامی - آموزش و پرورش - بنیاد شهید، سازمان شهرداری و ...

www.Olomensani.ir

www.Ghanonyar.ir

محورهای پذیرش مقالات

تمام گرایش های رشته فقه، حقوق و علوم قضایی

روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم دینی و مذهبی

علوم تربیتی، تکنولوژی آموزشی و آموزش و پرورش

علوم اقتصادی، بانکی و تمام گرایش های مدیریت

مکان و زمان برگزاری همایش

کرمانشاه - ۱۴۰۱/۱۲/۱۱

مدیر اجرایی همایش

دکتر شهلا رضایی

دبیر علمی و مسئول همایش

دکتر بهنام اسدی

ایمیل رسمی همایش جهت دریافت مقالات پژوهشگران

OLOMENSANI@YAHOO.COM

ارسال مقاله از طریق واتس آپ، ایتا، سروش، تلگرام، روبیکا به شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

دیرخانه مرکزی موسسه قانون یار: تهران، میدان انقلاب، خیابان اردیبهشت، موسسه قانون یار ۵۲۶ - ۰۲۱۶۹۷۹۵۱۹

((در صورت طرح سوال در خصوص ارسال مقاله یا جذب در هیات علمی همایش یا خاتم دکتر قبادی تماس بگیرید ۰۹۱۶۷۴۸۶۲۵))

CiteFactor
Academic Scientific Journals

MENDELEY
Academic Scientific Journals

جهاد
دانشگاهی

DRJI
Directory of Research Journals Indexing

CONF PAPER

Academia.edu
California San Francisco

PBIN.com
Sponsored And Indexed

Scientific Information Database

ICI WORLD OF JOURNALS

CIVICALCA
We Respect the Science